

TÜRKMENCENİN SESLERİ VE YAZIMI ÜZERİNE HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ*

Dursun Yıldırım

Yusuf Azmun, alanında iyi yetişmiş Türklük bilimi (Türkoloji) âlimlerimizden biridir. Aynı yıllarda, aynı hocaların verdiği dersler ile yetiştik. O, sınıfımıza İran'dan gelmiş, özümüzden biri olan, bir Türkmen öğrenci idi. Yani Oğuz boylarından bir "Yomut Türkü" idi. Türkmen olunca bu dünyada payına düşen diyar diyar dolaşmak idi ve öyle de oldu.

"Künbet-i Kâvus"tan yola çıkan Azmun'un yolu önce Amerika diyarına düştü. Oradan dönüp İstanbul'a geldi ve böylece aynı yıl sınıf arkadaşı olduk. Mezun olunca hepimiz bir yana dağılıp gittik. Yusuf Azmun, sınıf arkadaşlarımızdan Güzin ile evlendi. Göçünü Ankara yönüne çevirdi. Bir müddet orada ikamet etti. Geçim derdi onu yeniden göçe zorladı. İngiltere'ye gitmek zorunda kaldı. Oradan KKTC'ye gidip çalışarak en sonunda ABD'de iş buldu ve oraya yerleşti.

Uzun yıllar Türkmen dili ve edebiyatı üzerine yayımladığı eserler ile Türkoloji sahasında bilinirlik kazanmış olan Yusuf Azmun'un yayımladığı son eser de yine Türkmen dili üzerinedir. Kendisi, birikimleri ve değişik kültürler arasında bulunmaktan dolayı edindiği deneyimleri ile yaşayan bir kültür hazinesi olan Yusuf Azmun'un tecrübelerinin ve yaşadıklarının bir an önce kayıt altına alınmasının Türkmen ve dünya kültürünü anlama açısından yararlı olacağı kanısındayım. Bu kısa açıklamadan sonra eserin özüne dönmemiz yerinde olacaktır.

Yusuf Azmun, *Türkmencenin Sesleri ve*

* Yusuf Azmun, *Türkmencenin Sesleri ve Yazımı Üzerine*, Kutlu Yayinevi, İstanbul 2021, 203 s.

Yazımı Üzerine adlı eserini, dünya çapında bir Türkmen âlimi olan ve çöllerin hayatı hakkında *Dünya Çölleri* adlı eseri ile bilinirlik kazanan Agacan G. Babayew'e adamıştır.

Yusuf Azmun, yayımladığı söz konusu eserin "Ön Söz"ünde eserini ezcümle şöyle anlatmaktadır:

Türkmence hem peltek /s/ ve /z/ sesleriyle hem de aslî ve belli şartlarda ortaya çıkan dolaylı uzun ünlüleriyle diğer Türk dillerinden farklıdır. Ancak belli şartlarda uzayan ve sayıca çok fazla olan dolaylı ya da ikincil uzun ünlüleri belirlemek kolay değildir. Bunların hangi şartlarda uzadığı ile ilgili kurallar ve eklerdeki uzunluklar bu kitapta ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Türkmencenin bir başka özelliği hecenin sonundaki sesin onu izleyen sesi, hecenin başındaki sesi etkilemesi ve böylece seslerin benzeşmesi ya da şekil değiştirmesi, hatta tamamen değişmesidir ve bu çok yaygındır ve bu fonetik bir olaydır.

Bu durumu bir sözcüğün sonundaki sesle ve onu izleyen sözcüğün sonundaki sesle onu izleyen sözcüğün başındaki ses arasında da görebiliriz.

Azmun, eserinde “İçindekiler” çerçevesini şöyle belirtir: “Önsöz”, “Giriş”, “Türkmen Alfabeti”, “Kısaltmalar”, “Transkripsiyon İşaretleri”, “Türkmen Alfabetinde Harflerin Ses Değerleri ve Bunlarla İlgili Bazı Önemli Ses Değişimleri”, “Türkmencenin Ünlüleri Hakkında Önemli Bilgiler ve Sözcüklerde Aslı ve Dolaylı Uzun Ünlüler”, “Aslı Uzunluklar ve Türkmencede Kullanılan Arapça ve Farsça Sözcüklerdeki Ses Değişimleri”, “Türkmen Edebî Dilinde Yaygın Olarak Kullanılan Fonetik, Morfolojik ve Semantik Değişikliğe Uğrayan Bazı Yabancı Sözcükler Listesi”, “Yanlış Kullanılan Türkmence Sözcükler”, “Türkmence Ünsüz Uyumsuzluğu ve Benzeşme”, “Türkmence Sözcüklerin Telaffuzunda Ses Değişimleri”, “Türkmencenin Yazım Kuralları”, “Birleşik Sözcüklerin Yazım Kuralları”, “Eklerin Yazımı”, “Büyük Harflerin Yazımı”, “Kaynakça” ve “Dizin”.

Türkmencenin temel özelliklerinin ele alınıp ifade edildiği eserin, Türkmen dili ve edebiyatı olduğu kadar, Türkiye Türkolojisi çalışmaları için de çok önemli bir yol gösterici olduğu anlaşılmaktadır. Eserde alfabe ile ilgili ilginç bir hususa da değinilmiştir. Türkmen mezar taşlarında yer alan kimi harfler ve Türkmen ozanların dile getirdiği kimi ifadelerden XVI.-XVIII. yüzyıllar içinde Arap ve Fars harflerine, edebî yaratıcılığına karşı bir güçlü tepkinin olduğu üzerinde durulmakta; ozanların

dört bin yıllık kendilerine ait bir alfabeden söz edildiği görülmekte ve bunlardan örnek verilmektedir.

Aynı yüzyıllar içinde Türk edebî yaratıcılığında “Arap” ve “Fars” edebî yaratıcılığına karşı bir tepki olarak gelişen “Mahallîleşme” ve “Türkî-i basit” adlı akımları, bir tür “yerlileşme”, öze dönüş çabası sayabiliriz. Bunda evi, konağı büyük ölçüde ortadan kaldıran, insanları evden, konaktan ve dükkândan dışarı çıkarıp yeni buluşma, görüşme ortamına, kahvehanelere taşıyıcı bir akımın toplum hayatında yer almasının rolü vardır. Kahvehanelerin yanında daha bağımsız hareket eden “matbuat” hayatı, gazete ve mecmualar insanların sokağa çıkmasını hızlandırır, buluşma yerlerini genişletir ve çeşitlendirir.

Afabeye bağlı bilgileri taşıyıcı eserlerin henüz gün ışığı görmemiş olması, Türkmen ozanlarının okuduğu, bilgi edindiği eserlerin bugün elimizde olmaması büyük kayıptır. Şeydaî'nin bu 25 harfli alfabeğe ağıt yakarak söylediği mısraları önemlidir: *Yedisinden avaz çıkar/On sekizin tartar çekip/ Üç münğ yaşda ömrün yakıp/ Bozladım güzel yigrim beş.*

Yusuf Azmun'un, Türkmen mezar taşlarında yer alan alfabenin arkeolojik bulgularını, Türkmencenin morfolojik, semantik, yazım sorunlarını kapsamlı biçimde ele alıp incelediği, karşılaşılan sorunları tespit eden çözümleyici çalışması ile Türkmencenin anlaşılmasında ve öğrenilmesinde bilim hayatımıza yeni ve güzel bir eser kazandırmış olduğunu belirtmeliyim.

